

СУЧАСНА ТРАНСФОРМАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ПАРАДИГМИ ЗАХИСТУ СУБ'ЄКТИВНИХ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИХ ПРАВ «ЄДНІСТЬ У РІЗНОМАНІТТІ»

Ігнатченко Ірина Георгіївна,

кандидатка юридичних наук,
кандидатка мистецтвознавства, доцентка,
доцентка кафедри адміністративного права,
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1193-7486>

Рябченко Ярослава Степанівна,

кандидатка юридичних наук,
доцентка, доцентка кафедри адміністративного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3132-3799>

У статті здійснено комплексний теоретико-правовий аналіз сучасної трансформації адміністративно-правової парадигми захисту суб'єктивних етнонаціональних прав «Єдність у різноманітті». Обґрунтовано наявність трансформації поняття етнополітики в умовах воєнного стану в Україні – від її академічного розуміння як виключно сфери культурного розвитку до сприйняття як стратегічного ресурсу національної стійкості та безпеки. Закцентовано увагу на існуванні «нормативних розривів» законодавчому розумінні української нації, що потребує узгодження положень Законів України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» та «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». Доведено, що основою сучасної парадигми є ідея громадянської нації, де генерація ідентичності відбувається у синергії спільної культурної діяльності та інклюзивності, а не лише за етнічним походженням особи. Зазначено, що це сприяє формуванню внутрішньої єдності, позитивній міжнародній репутації України та здатності суспільства міцно протистояти зовнішній агресії. Особливу увагу приділено діяльності Державної служби України з етнополітики та свободи совісті (ДЕСС) яка нині виконує функції модератора суспільного діалогу між державою та національними спільнотами. На підставі аналізу досвіду Чернівецької області сформульовані конкретні механізми подолання етнічних стереотипів. Зроблено висновок, що адміністративно-правова парадигма «Єдність у різноманітті» разом з парадигмою «Партнерство і безпека» є складовими метапарадигми «Стійкість через ідентичність». Зазначено, що головною дилемою сучасної трансформації досліджуваної парадигми є пошук балансу між збереженням культурного та мовного різноманіття та єдиними гарантіями захисту етнонаціональних прав людини. При цьому управлінські рішення та нормативна база мають швидше адаптуватися до цих процесів.

Ключові слова: суб'єктивні етнонаціональні права, етнополітика, адміністративно-правова парадигма, єдність у різноманітті, національна стійкість, ДЕСС, національна ідентичність.

© Ігнатченко І. Г., Рябченко Я. С., 2026

Ця стаття є відкритою для доступу та поширюється на умовах ліцензії Creative Commons Attribution 4.0. (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0. (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

MODERN TRANSFORMATION ADMINISTRATIVE AND LEGAL PARADIGM FOR PROTECTION OF SUBJECTIVE ETHNO-NATIONAL RIGHTS “UNITED IN DIVERSITY”

Ihnatchenko Iryna Heorhiyivna,

PhD in Law, PhD in Art Studies,

Associate Professor, Associate Professor at the Department of Administrative Law
Yaroslav Mudryi National Law University

Kharkiv, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1193-7486>

Ryabchenko Yaroslava Stepanivna,

PhD in Law, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Administrative Law
Yaroslav Mudryi National Law University

Kharkiv, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3132-3799>

The article provides a comprehensive theoretical and legal analysis of the modern transformation of the administrative-legal paradigm for the protection of subjective ethno-national rights “United in diversity”. The existence of the transformation of the concept of ethnopoltics in the conditions of martial law in Ukraine is substantiated – from its academic understanding as exclusively a sphere of cultural development to its perception as a strategic resource of national stability and security. Attention is focused on the existence of “normative gaps” in the legislative understanding of the Ukrainian nation, which requires the harmonization of the provisions of the Laws of Ukraine “On ensuring the functioning of the Ukrainian language as the state language” and “On the main principles of state policy in the sphere of establishing Ukrainian national and civil identity”. It is proven that the basis of the modern paradigm is the idea of a civil nation, where the generation of identity occurs in the synergy of joint cultural activity and inclusiveness, and not only by the ethnic origin of a person. It is noted that this contributes to the formation of internal unity, the positive international reputation of Ukraine and the ability of society to firmly resist external aggression. Special attention is paid to the activities of the State Service of Ukraine for Ethnopolitics and Freedom of Conscience (DESS), which currently functions as a moderator of public dialogue between the state and national communities. It was concluded that the administrative-legal paradigm “United in diversity” together with the paradigm “Partnership and security” are components of the meta-paradigm “Sustainability through identity”. It is noted that the main dilemma of the modern transformation of the studied paradigm is the search for a balance between the preservation of cultural and linguistic diversity and the single guarantees of the protection of non-national human rights. At the same time, management decisions and the regulatory framework should adapt to these processes more quickly.

Key words: *subjective ethno-national rights, ethnopoltics, administrative-legal paradigm, unity in diversity, national stability, DESS, national identity.*

Актуальність теми

Захист суб'єктивних етнонаціональних прав в Україні та світі має ключове значення для забезпечення соціальної стабільності, належного рівня захисту прав національних меншин і формування ефективної державної політики. Актуальність обраної теми зумовлена недостатнім рівнем дослідження взаємодії етнополітичних концепцій та адміністративно-правових інструментів, які забезпечують їх реалізацію. Застосування парадигматичного підходу до адміністративно-правового регулювання в сфері захисту суб'єктивних етнонаціональних прав громадян дає змогу поєднати теоретичні підходи з практичними

механізмами публічного управління у сфері міжетнічних відносин. У межах адміністративно-правової парадигми «Єдність у різноманітті» етнополітика постає не як регулювання розбіжностей, а як інституціоналізація єдності через його визнання етнічного багатоманіття як правової цінності. Тобто держава не просто, як раніше, «визнає та констатує» культурне та етнічне різноманіття у країні, а через адміністративні механізми формує єдність, використовуючи різноманіття як ресурс.

Ця нова модель спрямована на подолання старого підходу, в якому етнополітика розглядалася традиційно тільки як «захист меншин»,

а роль адміністративного права зводилася лише до встановлення загальних управлінських процедур і механізмів контролю, створюючи надмірну фрагментарність і реактивність публічного адміністрування. У пропонуваній моделі, навпаки, етнополітика виступає інструментом публічного управління єдністю, а адміністративне право – механізмом балансування і інтеграції. Принцип «єдності у різноманітті» трансформується з декларативної цінності у функціональний принцип публічного управління, що реалізується через адміністративні процедури, дискреційні повноваження та адміністративні акти.

Актуальність дослідження також обумовлена умовами воєнного стану в Україні, що підсилює необхідність переосмислення ролі ідентичності у публічному управлінні. У цьому контексті принцип «єдності у різноманітті» доцільно розглядати як складову ширшої метапарадигми «стійкість через ідентичність», яка відображає здатність держави забезпечувати соціальну згуртованість через визнання та інтеграцію етнокультурного різноманіття. Саме в межах цієї метапарадигми долається традиційне протиставлення різноманіття як «ризик» та «ресурсу», надаючи йому системного значення у формуванні стійкості держави.

При цьому в науковій літературі досі зберігається розрив між етнополітикою як міждисциплінарним явищем та адміністративним правом як системою інструментів публічного управління. Це зумовлює необхідність переосмислення етнополітики в рамках спеціальної адміністративно-правової парадигми «Єдність у різноманітті», де відповідний принцип набуває не декларативного, а функціонального характеру.

Стан дослідження

В українській правовій науці проблематика захисту суб'єктивних етнонаціональних прав, етнополітики та міжетнічних відносин знайшла своє відображення у працях вітчизняних дослідників. Зокрема, В. Євтух обґрунтовує підходи до розуміння етнічності як соціального феномену та аналізує механізми державного регулювання міжетнічних процесів. О. Картунов приділяє увагу політико-правовим аспектам етнополітики, акцентуючи на необхідності забезпечення прав національних меншин у контексті демократичного розвитку держави.

Питання формування державної етнополітики та її правового забезпечення також досліджуються у працях І. Кресіної, яка розглядає етнополітику як складову державної гуманітарної політики, а також Ю. Римаренка, який аналізує концептуальні засади державного управління у сфері міжетнічних відносин.

Наукові заходи під егідою ДЕСС, зокрема науково-практична конференція «Актуальні питання у сфері діяльності Державної служби України з етнополітики та свободи совісті», що відбулася 15 грудня 2025 року, констатують наявність наукової дискусії. Остання висвітлює

глибинні суперечності між правовими регуляторами. Зокрема, В. Котигоренко вказує на нормативний розрив у визначенні української нації між законом про державну мову та законом про утвердження ідентичності. Водночас Л. Якубова наголошує на важливості «народної дипломатії» та самоорганізації етнічних спільнот як чинника виживання держави в умовах війни» (Державна служба України з етнополітики та свободи совісті (ДЕСС), 2025).

Наукове осмислення адміністративно-правового регулювання етнополітики також здійснюється у межах досліджень українських правників. Так, у працях В. Авер'янова, Ю. Битяка, І. Бойко, В. Гаращука, Ю. Георгієвського, В. Зуй, Т. Коломоєць, О. Соловйової, розкриваються загальні засади публічного адміністрування та адміністративно-правового регулювання, що становлять теоретичну основу для аналізу відповідних процесів у сфері етнополітики.

Незважаючи на безумовну високу наукову цінність робіт цих вчених, зазначені науковці переважно досліджували загальні етнополітичні процеси та декларативно-нормативний захист прав національних меншин. Водночас, більшість праць концентрується або на соціологічних аспектах, або на загально-правовому регулюванні, що створює прогалини в інтегрованому аналізі етнополітики в рамках адміністративного права. Недостатньо висвітлені механізми імплементації етнополітичних рішень у діяльність органів державної влади та їх правові межі у процесі діяльності публічної адміністрації.

Мета статті

Метою статті є теоретико-правове осмислення сучасної трансформації адміністративно-правової парадигми захисту суб'єктивних етнонаціональних прав «Єдність у різноманітті» (United in Diversity) у контексті публічного адміністрування, систематизація концептуальних підходів до її формування, аналіз адміністративно-правових механізмів реалізації етнополітики, а також обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правового забезпечення публічного управління у сфері міжетнічних відносин.

Виклад основного матеріалу

Етнополітика як науковий напрям, пов'язаний з захистом суб'єктивних етнонаціональних прав, сформувалася на стику таких галузей пізнання, як філософія, політологія, соціологія, психологія і власне право. Спираючись на концепцію легітимності і бюрократії Макса Вебера (Weber, 1946), сучасні дослідники розглядають державу як систему легітимного управління різноманіттям. Згідно зі школою представника культурно-психологічного підходу до етнонаціональних проблем Бенедикта Андерсона, нація постає не як природна спільність, а як «уявлена політична спільнота» то інститути – це її транслятори. Школа малює кордони в головах дітей, а медіа створюють ілюзію синхронного життя

цілої країни, перетворюючи розрізнений натовп на єдиний політичний організм» (Anderson, 2006). Виражаючи інструментальний підхід до етнополітики, Ернест Геллнер доповнював, що ця спільнота конструюється державними інститутами через систему уніфікованої освіти для створення культурно однорідного суспільства (Gellner, 2008) та, за думкою Еріка Гобсбаума разом з Теренсом Ренджером, легітимізується через «винайдення традицій», що забезпечують ілюзію її історичної тягlostі» (Hobsbawm & Ranger, 2012). Нації використовують старі символи (кілти, вишиванки, міфи про засновників), щоб легітимізувати сучасні політичні структури – історико-символічний підхід.

Водночас відомий політолог Уїлл Кімліка стверджує, що для ліберала культура є «контекстом вибору». Він розглядає права меншин, як елемент ліберальної держави. Якщо меншина не має прав на захист своєї культури, її члени опиняються в нерівному становищі порівняно з більшістю, оскільки їхній «контекст вибору» під загрозою. Таким чином, спеціальні права для меншин (group-differentiated rights) вирівнюють умови гри (Kymlicka, 1995).

Таким чином, класичні підходи зосереджені на правах та ідентичності, тоді як сучасний етап потребує аналізу етнополітики як публічно управлінської функції держави. При цьому адміністративно-правовий аспект етнополітики залишається недостатньо розробленим.

Важливим елементом сучасного українського гранд-нарративу є розуміння національної ідентичності через спільну культурну та суспільну діяльність (С. Сторожук). Це дозволяє формувати стратегічний нарратив, який через локальні історії та долі конкретних людей об'єднує суспільство, уникаючи внутрішніх протиріч і зміцнюючи національну стійкість (ДЕСС, 2025).

Міжнародно-правовий фундамент гуманітарної політики базується на розгалуженій системі актів, що визначають культурні та етнонаціональні права як невід'ємну складову людської гідності та безпеки. Засадничим актом у цій сфері є Загальна декларація прав людини (ЗДПЛ, 1948), де стаття 27 проголошує право кожного вільно брати участь у культурному житті громади, що пізніше було деталізовано у статті 15 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права (МПЕСКП, 1966). Особливого значення в умовах воєнного стану набуває Конвенція про права дитини (КПД, 1989), яка у статтях 29 та 31 гарантує право дитини на користування власною мовою та участь у культурному житті, що є критично важливим для збереження ідентичності в умовах онлайн-навчання та депортаційних загроз.

Європейські стандарти етнополітики формувалися переважно у рамках захисту прав меншин, що відображено у документах Ради Європи. Сучасна європейська модель суб'єктивних етнополітичних прав базується на: офіційному захисті прав меншин, антидискримінації

і культурній автономії. Ключова проблемою тут є те, що вона багато в чому нормативна, а не адміністративна. У правовій системі ЄС гуманітарна сфера традиційно розглядається як важлива складова демократичного врядування, соціальної згуртованості та культурного різноманіття. Відповідні принципи закріплені у фундаментальних актах Європейського Союзу, насамперед у Хартії основних прав ЄС (Charter of Fundamental Rights of the European Union, 2012), (статті 21–22 – недискримінація і культурна різноманітність) та Договорі про функціонування ЄС (Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union, 2012) (стаття 167), де підкреслюється необхідність недискримінації та поваги до культурної самобутності народів. Символічно ці підходи узагальнює відоме європейське гасло «Єдність у різноманітті», що відображає прагнення поєднати спільні цінності з повагою до культурної багатоманітності. При цьому одним із ключових залишається принцип субсидіарності, відповідно до якого значна частина гуманітарних питань вирішується на рівні держав-членів.

Європейський вектор захисту прав людини забезпечується Європейською конвенцією з прав людини (Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, 1950), зокрема через гарантії свободи думки, совісті та релігії (стаття 9) та свободи вираження поглядів (стаття 10). Спеціальний режим захисту етнонаціональної самобутності закріплено у Рамковій конвенції Ради Європи про захист національних меншин (Рамкова конвенція про захист національних меншин, 1995) та Європейській хартії регіональних або міноритарних мов (European Charter for Regional or Minority Languages, 1992) які розглядають мовне та культурне різноманіття як спільне європейське багатство. Безпосередній захист культурних цінностей від руйнування під час збройних конфліктів регламентується Гаазькою конвенцією (Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту, 1954), зокрема у статті 4 (Повага до культурних цінностей), статті 5 (збереження культурних цінностей під час окупації) та тріадою Конвенцій ЮНЕСКО (1972, 2003, 2005 pp.), що формують стандарти охорони матеріальної і нематеріальної спадщини. Проте ці акти не розкривають адміністративно-правові механізми реалізації принципу «єдності у різноманітності». Європейська модель забезпечує стандарти, але не дає цілісної відповіді на запитання: як саме держава через адміністративні механізми формує єдність. До того ж проблема в тому, що зазначені норми писались в умовах мирного часу, а в сучасних українських реаліях ми застосовуємо їх в умовах війни. І саме тому Україна фактично створює нову модель: права людини через призму партнерства і безпеки і єдності у різноманітті.

У сучасних умовах виникає потреба формування нових теоретичних підходів

до адміністративно-правового регулювання гуманітарної політики, зокрема через категорію парадигми. Під адміністративно-правовою парадигмою пропонується розуміти динамічну, концептуально обумовлену модель адміністративно-правового регулювання публічних відносин, що визначає систему принципів, цілей, інструментів та механізмів публічного адміністрування у певній сфері. Така парадигма носить гнучкий і змінюваний характер, адаптуючись до трансформацій суспільних відносин та викликів публічного адміністрування.

Досліджувана адміністративно-правова парадигма захисту суб'єктивних етнонаціональних прав «Єдність у різноманітті» в межах цієї роботи пропонується розглядати як складову більш масштабної метапарадигми адміністративно-правового регулювання – «стійкість через ідентичність» (Sustainability through identity). Її сутність полягає у забезпеченні стійкості суспільства через збереження мовної, культурної та релігійної ідентичності громадян при одночасному дотриманні стандартів прав людини та принципу пропорційності.

Дана метапарадигма включає дві ключові складові парадигми. Перша – «Партнерство та безпека» (Partnership and Security), яка передбачає співпрацю державних органів, громадянського суспільства та культурних інституцій. баланс свободи віросповідання та захисту від гібридних загроз. Вона діє в основному у сфері свободи совісті і моделює трансформацію державно-церковних відносин. Її ядром є поняття «сакральної громадянськості» як свідомого поєднання релігійної ідентичності з активною громадянською відповідальністю, при якому релігійні цінності стають етичним фундаментом для служіння народу, а виконання громадянського обов'язку (захист держави, волонтерство) набуває ознак священного чину (Ігнатченко, 2026).

Друга – «Єдність у різноманітті», що відображає поєднання державної єдності із збереженням культурної та мовної багатоманітності, етнокультурне багатоманіття як ресурс суспільної єдності та цілісності держави. Ця парадигма, що пропонується нами в цій роботі, включає: а) інтеграцію без асиміляції; б) захист меншин; в) збереження культурного та мовного різноманіття в межах єдиної державної гуманітарної політики.

Обидві адміністративно-правові парадигми, як частини загальної метапарадигми мають спільні ознаки та параметри. До їх загальних ознак відносяться: ознаки: 1) системність; 2) нормативна обумовленість; 3) ціннісна спрямованість; 4) динамічність; 5) міжгалузевий характер. Серед спільних параметрів, за якими вони можуть бути окремо охарактеризовані їх особливості, слід назвати: 1) суб'єктний склад; 2) об'єкти регулювання; 3) інструменти (адміністративні процедури, акти, контроль); 4) рівень реалізації (національний / локальний); 5) ступінь

інтеграції з міжнародним правом. Таким чином кожна парадигма – це не просто теорія, а інструмент пояснення регулювання і модернізації адміністративного права.

Адміністративно-правова парадигма «Єдність у різноманітті» характеризується рядом специфічних ознак, що відрізняють її від інших підходів до регулювання етнополітичної сфери.

До ключових ознак цієї парадигми доцільно віднести: 1) інтеграційний характер, що передбачає об'єднання різних етнічних, мовних та культурних груп у межах єдиного правового простору без їх асиміляції; 2) антидискримінаційну спрямованість, яка полягає у забезпеченні рівності прав незалежно від етнічного походження та недопущенні обмежень за відповідною ознакою; 3) орієнтацію на збереження ідентичності, що виражається у підтримці культурної, мовної та релігійної самобутності; 4) баланс публічного інтересу та прав особи, який забезпечується через поєднання потреб державної єдності з гарантіями прав національних меншин; 5) діалоговий характер, що передбачає розвиток міжкультурної комунікації та взаємодії між державою і представниками етнічних спільнот; 6) превентивну спрямованість, яка полягає у запобіганні міжетнічним конфліктам шляхом належного адміністративно-правового регулювання.

Через принципи парадигми «Єдність у різноманітті» (а) рівність; б) недискримінацію; в) пропорційність та її інструменти (а) адміністративні процедури; б) публічні послуги; в) дискрецію органів влади) досягається бажаний публічний ефект її функціонування. Тобто, захист суб'єктивних етнонаціональних прав у запропонованій нами адміністративно-правовій парадигмі є системою публічного управління, спрямовану на інституціоналізацію єдності через правове впорядкування етнокультурного розмаїття.

Практичним виміром означеної парадигми є такі ключові вектори гуманітарної політики як-от: мовна політика, освіта, цифрові технології, культурне життя та захист культурної спадщини. Держава не «уніфікує» а «інтегрує» різноманіття у цих сферах, а адміністративне право виступає як ключовий механізм цього процесу. Єдність у різноманітті в адміністративно-правовому вимірі означає не усунення відмінностей, а їх правове впорядкування з метою забезпечення цілісності публічної влади та суспільства.

Ключовими елементами цієї моделі є: 1) різноманітність, що трактується як не проблема, а ресурс адміністрування. Тобто держава не усуває відмінності, а структурує їх, задає рамки взаємодії; 2) єдність як результат публічного управління. Тобто остання не виникає «сама по собі», а формується через рішення органів влади і закріплюється у адміністративній процедурі; 3) адміністративне право, як ключовий механізм, який функціонує через ці процедури, дискреційні повноваження, надання публічних послуг.

Саме тут, а не нормалізованих деклараціях відбувається реальний захист суб'єктивних

етнонаціональних прав і формується справжня етнополітика. Тобто «Єдність у різноманітті» виступає не ціннісною формулою, а результатом адміністративної діяльності держави.

Практичними акцентами досліджуваної моделі є: 1) концепт етнополітики умовна модель взаємодії етнічних груп та держави, що включає шари правового забезпечення, політичних стратегій і соціально-культурних інструментів; 2) адміністративно-правова парадигма: визначення повноважень органів державної влади щодо реалізації етнополітики, межі компетенції, процедури ухвалення рішень та контроль за їх виконанням; 3) механізми імплементації: законодавство, державні програми інтеграції, адміністративні процедури щодо захисту прав етнічних груп; 4) проблемні аспекти: обмеженість ресурсів для практичної реалізації, суперечності між національним законодавством та міжнародними стандартами, недостатня координація між органами влади; 5) інноваційні підходи: використання цифрових технологій для моніторингу етнополітичних процесів, адаптація адміністративних процедур до мультикультурного середовища, інтеграція локальних етнопрактик у державну політику.

Сучасна трансформація цієї моделі пов'язана з умовами воєнного стану в Україні: посилюється значення ідентичності; зростає ризик фрагментації публічного адміністрування; потрібне прискорене прийняття рішень. Саме тому етнополітика трансформується із політики визнання суб'єктивних прав громадян у політику інтеграції суспільства в кризових умовах, а адміністративне право стає інструментом як регулювання, а й мобілізації суспільства. В умовах збройної агресії принцип «єдності у різноманітності» набуває значення чинника державної стійкості через ідентичність.

Нормативне закріплення принципу «єдності у різноманітті» в Україні здійснюється через систему законодавчих актів, що регулюють питання мови, культури та прав національних меншин. Національна система законодавства України в гуманітарній сфері вибудована як ієрархічна структура, що не лише імплементує міжнародні стандарти, а й адаптує їх до завдань державного будівництва та захисту національної ідентичності. Фундаментом цієї системи виступає Конституція України, яка формує унікальну модель балансу: з одного боку, стаття 10 закріплює державотворчий статус української мови як інструменту суспільної інтеграції, а з іншого – статті 11, 24, 35 створюють непохитну правову основу для захисту культурної та релігійної самобутності корінних народів і національних меншин (Конституція України, 1996).

Особливого значення у сучасних умовах набуває оновлений Закон України «Про національні меншини (спільноти) України» (Про національні меншини (спільноти) України, 2022), що безпосередньо втілює європейський принцип «United in diversity». Спеціальне законодавство,

зокрема закони «Про свободу совісті та релігійні організації» (Про свободу совісті та релігійні організації, 1991) та «Про охорону культурної спадщини» (Про охорону культурної спадщини, 2000), в умовах воєнного стану трансформуються у механізми захисту духовного та матеріального надбання від зовнішньої агресії.

З іншого боку, слід погодитися з деякими науковцями, які звертають увагу на певний нормативний розрив у визначенні української нації, який випливає з порівняння деяких законів (Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності, 2022; Про забезпечення функціонування української мови як державної, 2019). Як відмічає В. Котигоренко, перший закон фактично орієнтується на формування моноетнічної української нації, тоді як другий визнає історично сформовану етнічну більшість і громадянську націю, що включає всіх громадян України незалежно від їхнього етнічного походження. Водночас аналіз соціологічних даних, за його словами, свідчить: українське суспільство поступово рухається до плюралістичної ідентичності, у межах якої всі, хто живе в Україні, сприймаються як українці незалежно від етнічного походження. Орієнтація ж на моноетнічну модель може стати джерелом потенційних конфліктів (ДЕСС, 2025).

У межах національного законодавства відбувається практичне переосмислення норм міжнародних актів. Показовим є Закон від 3 грудня 2025 року (Про внесення змін до деяких законів України у зв'язку з оновленням офіційного перекладу Європейської хартії регіональних або міноритарних мов, 2025), де Верховна Рада здійснила історичне оновлення перекладу Європейської хартії міноритарних мов: термін «меншин» замінено на «міноритарних». Причому це не просто лінгвістична правка. Це перехід від концепції «захисту груп людей» до концепції «захисту мов, що зникають» (ревіталізації), що відповідає справжній філософії Ради Європи, враховуючи також більш позитивну конотацію терміну «міноритарних» мов (англ. *Minority* – менших), замість «мов національних меншин». Також з переліку мов, що підлягають захисту, офіційно вилучено російську мову як інструмент держави-агресора. Наразі Україна опікується 18 мовами національних спільнот, поєднуючи гуманітарні стандарти з вимогами національної безпеки.

Практичним інструментом цієї політики став План заходів щодо захисту прав осіб, які належать до національних меншин (спільнот), затверджений Розпорядженням КМУ від 14 травня 2025 р. № 475-р (Деякі питання забезпечення переговорного процесу про вступ України до Європейського Союзу за кластером 1 «Основи процесу вступу до ЄС», 2025). Цей стратегічний документ є частиною переговорного процесу про вступ до ЄС. Він не лише декларує недискримінацію, а й встановлює чіткі адміністративні

завдання: від підтримки освіти мовами меншин до вільного використання національної символіки. Адміністративно-правова парадигма України доводить, що утвердження української мови як державної цілком сумісне з ефективним захистом мов корінних народів та національних спільнот. На відміну від гнучкої, але не уніфікованої моделі ЄС, українська модель має специфічний безпековий запобіжник проти русифікації, що визнається міжнародною спільнотою як пропорційний захід у відповідь на збройну агресію.

Ключовим нововведенням у контексті адміністративно-правового забезпечення етнонаціональних прав людини став Закон України «Про адміністративну процедуру» (Про адміністративну процедуру, 2022) Він створює універсальний алгоритм взаємодії особи з органами влади, гарантуючи, що реалізація гуманітарних прав – від отримання освітніх послуг до реєстрації релігійних організацій – відбуватиметься на засадах прозорості, обґрунтованості та права на оскарження. Таким чином, українське законодавство формує цілісний правовий простір, де державна мова як чинник безпеки гармонійно співіснує з розвитком культурного різноманіття через чітко регламентовані адміністративні процедури.

Важливою особливістю реалізації парадигми «єдність у різноманітті» є її інституційне забезпечення, що здійснюється через систему органів публічної влади.

Зокрема, ключову роль у формуванні та реалізації відповідної державної політики відіграють: 1) Кабінет Міністрів України, який забезпечує формування та реалізацію державної етнополітики, визначає пріоритети та затверджує відповідні програми; 2) Державна служба України з етнополітики та свободи совісті (ДЕСС), що здійснює реалізацію державної політики у сфері міжетнічних відносин, захисту прав національних меншин та релігійних організацій; 3) Міністерство культури України, діяльність якого спрямована на забезпечення розвитку культурного різноманіття, підтримку національних спільнот та збереження культурної спадщини; 4) органи місцевого самоврядування, які забезпечують реалізацію відповідної політики на локальному рівні, враховуючи специфіку регіонального етнокультурного середовища.

Слід окремо зупинитися на проблемах державного менеджменту у сфері етнополітики. Останнім часом повноваження в цій галузі неодноразово передавалися непрофільним міністерствам, а прогресивна ідея створення окремого Міністерства національної єдності поки залишається тільки у проекті (ДЕСС, 2025).

Діяльність зазначених органів публічної адміністрації нині свідчить про перехід від декларативної етнополітики до інституціоналізованої та спеціалізованої моделі публічного управління етноконфесійною сферою. Ці державні інституції вже не просто реалізують державну

етнополітику, а кожен день працюють з конкретними нацменшинами, релігійними організаціями: спільно формують оперативні рішення, допомагають вирішувати їх внутрішні нагальні проблеми, а не просто «спостерігають» за їх діяльністю, здійснюючи контроль-нагляд повноваження. Тобто захист суб'єктивних етнонаціональних прав у процесі реалізації державної гуманітарної політики в Україні вже інституціоналізований у системі органів публічної адміністрації, що підтверджує адміністративно-правову природу етнополітики. Зокрема це проявляється у діяльності спеціалізованих органів виконавчої влади, зокрема ДЕСС, яка сьогодні виступає ключовим модератором діалогу між державою та спільнотами.

Важливим є регіональний аспект: як зазначає С. Гакман на прикладі Чернівецької області, подолання етнорегіональних стереотипів у прикордонні (зокрема щодо самоідентифікації румун та молдован) потребує активного залучення медіа-платформ та якісного інформаційного наповнення. Це підтверджує, що сучасна етнополітика – це не лише контроль, а створення атмосфери взаєморозуміння (Сучасні виклики етнополітики, 2025).

Ефективність інституційного забезпечення парадигми підтверджується залученням експертного середовища до процесів прийняття рішень. Зокрема, функціонування Експертної ради при ДЕСС та проведення спеціалізованих науково-практичних конференцій дозволяє виявити «вузькі місця» в міжнаціональних відносинах, які потребують постійної уваги держави. Досвід практиків свідчить, що сучасна етнополітика в Україні трансформувалася з вузької гуманітарної галузі в один із стратегічних вимірів національної стійкості.

Крім того, до суб'єктів реалізації цієї парадигми доцільно віднести інститути громадянського суспільства, зокрема національно-культурні товариства та інші об'єднання, що сприяють збереженню та розвитку ідентичності.

Важливим аспектом реалізації досліджуваної парадигми на локальному рівні є врахування специфіки прикордонних регіонів. Як зазначає експерт ДЕСС С. Гакман на прикладі Чернівецької області, етнокультурна самоідентифікація (зокрема розмежування між румунською та молдовською спільнотами) та етнорегіональні стереотипи в умовах війни впливають не лише на внутрішню стабільність, а й на міжнародні відносини. Це підтверджує тезу, що етнополітика в прикордонні вимагає не лише правового регулювання, а й активного залучення медіа-ресурсів та інтернет-платформ для подолання упереджень через просвітницькі проекти, такі як «Прості обличчя непрості історії» (Сучасні виклики етнополітики, 2025).

Таким чином, адміністративно-правова парадигма «єдність у різноманітті» характеризується не лише наявністю відповідних принципів, але й сформованою системою інституційного

забезпечення, що забезпечує її практичну реалізацію у сфері публічного адміністрування.

Висновки

Етнополітика в сучасних умовах трансформувалася з правозахисної функції у механізм державного зміцнення. Вона реалізується через адміністративні процедури, що втілюють гасло «Єдність у різноманітті» на практиці. Відповідна адміністративно-правова парадигма публічного адміністрування у своїй основі містить концепт синергії державної єдності із збереженням культурної та мовної самобутності. Культурне багатоманіття в цій моделі перетворюється на стратегічний ресурс інтеграції нації і перестає бути чинником розмежування.

У сучасній державі поняття етнополітики трансформується – від її академічного розуміння як виключно сфери культурного розвитку до сприйняття як стратегічного ресурсу національної стійкості та безпеки. Вона вже перестає бути тільки інструментом забезпечення та охорони суб'єктивних прав етнічних спільнот. У цьому вимірі принцип «єдності у різноманітті» в адміністративно-правовій площині набуває практичного змісту й реалізується через сукупність управлінських рішень, адміністративних процедур та інституційних інструментів. Обґрунтовано, що трансформаційні процеси в адміністративно-правовій парадигмі захисту суб'єктивних етнонаціональних прав зумовлюють необхідність нового бачення етнополітики – як механізму інтеграції, узгодження публічних і приватних інтересів, а також формування соціальної згуртованості. Вказана парадигма розглядається як елемент ширшої метапарадигми «стійкість через ідентичність», у межах якої забезпечується поєднання збереження етнокультурної самобутності з гарантуванням універсальних прав людини. Чіткі адміністративні процедури, засновані на принципах належного адміністрування та верховенства права, забезпечують законність і запобігають свавіллям влади навіть у кризових умовах.

Подальші дослідження мають бути спрямовані на оцінку ефективності імплементації адміністративно-правової парадигми «Єдність у різноманітті» у процесі захисту суб'єктивних етнонаціональних прав, а також на визначення її впливу на забезпечення соціальної стабільності. Зокрема, актуальними є такі напрями: 1) інтеграція етнополітики та адміністративно-правових механізмів як ключова умова ефективного публічного управління міжетнічними відносинами; 2) подолання недостатньої узгодженості між соціологічними та правовими підходами, що знижує ефективність реалізації державної етнополітики; 3) систематизація правових інструментів, уточнення адміністративних процедур та підвищення координації між суб'єктами публічного адміністрування у сфері етнополітики.

Підсумовуючи, слід зазначити, що головною дилемою сучасної трансформації є пошук балансу між посиленням ролі української мови

як фундаменту державності та збереженням інклюзивного характеру громадянської нації. Хоча суспільство значною мірою вже функціонує за логікою «єдності у різноманітті», управлінські рішення та нормативна база мають швидше адаптуватися до цих процесів, забезпечуючи внутрішню єдність та міжнародну репутацію України в умовах зовнішньої агресії.

Список використаних джерел

- Anderson, B. (2006). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism* (Revised ed.). Verso. https://archive.org/details/imaginedcommunit00ande_0
- Charter of Fundamental Rights of the European Union (2012, 26 жовтня). *Official Journal of the European Union*, С. 326, 391–407. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012P/TXT>
- Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union (2012, 26 жовтня). *Official Journal of the European Union*, С. 326, 47–390. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:12012E/TXT>
- European Charter for Regional or Minority Languages (1992, November 5). Council of Europe. <https://rm.coe.int/1680695175>
- Gellner, E. (2008). *Nations and nationalism* (2nd ed.). Cornell University Press. <https://archive.org/details/nationsnationali0000gell>
- Hobsbawm, E., & Ranger, T. (Eds.). (2012). *The invention of tradition*. Cambridge University Press. <https://archive.org/details/inventionoftradi0000unse>
- Kymlicka, W. (1995). *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford University Press. <https://archive.org/details/multiculturalcit0000kymli>
- Weber, M. (1946). *From Max Weber: Essays in sociology*. Oxford University Press. <https://archive.org/details/frommaxweberessa00webe>
- Державна служба України з етнополітики та свободи совісті (ДЕСС). (2025). *Сучасні виклики етнополітики України: підсумки науково-практичної конференції*. <https://dess.gov.ua/suchasni-vyklyky-etnopolityky-ukrainy-pidsumky-naukovo-praktychnoi-konferentsii/>
- Загальна декларація прав людини (ЗДПЛ). (1948, 10 грудня). Прийнята резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015
- Закон України «Про адміністративну процедуру» № 2073-IX. (2022). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20>
- Закон України «Про внесення змін до деяких законів України у зв'язку з оновленням офіційного перекладу Європейської хартії регіональних або міноритарних мов» № 4694-IX (2025). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4694-20>
- Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»

- № 2704-VIII (2019). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>
- Закон України «Про національні меншини (спільноти) України» № 2827-IX (2022). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-20>
- Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» № 2834-IX (2022). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20>
- Закон України «Про охорону культурної спадщини» № 1805-III (2000). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>
- Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» № 987-XII (1991). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12>
- Ігнатченко, І. (2026). Адміністративно-правова парадигма «Партнерство та безпека»: трансформація державно-церковних відносин в Україні. *Наукові інновації та передові технології*, 1, 2295–2311. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-1\(53\)-2295-2311](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-1(53)-2295-2311)
- Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту (1954, 14 травня). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_157
- Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (1950, 4 листопада). Зі змінами і доповненнями, внесеними Протоколами № 11 та № 14. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
- Конвенція про права дитини (1989, 20 листопада). Прийнята резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021
- Конституція України. № 254к/96-ВР (1996). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
- Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (МПЕСКП) (1966, 16 грудня). Прийнятий резолюцією 2200 А (XXI) Генеральної Асамблеї ООН. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042
- Рамкова конвенція про захист національних меншин (1995, 1 лютого). Прийнята Комітетом міністрів Ради Європи. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055
- Розпорядження Кабінету Міністрів України «Деякі питання забезпечення переговорного процесу про вступ України до Європейського Союзу за кластером 1 «Основи процесу вступу до ЄС» № 475-р (2025). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475-2025-p>
- Сучасні виклики етнополітики України: підсумки науково-практичної конференції (2025, 17 грудня). *Державна служба України з етнополітики та свободи совісті*. <https://dess.gov.ua/suchasni-vyklyky-etnopolityky-ukrainy-pidsumky-naukovo-praktychnoi-konferentsii/>
- (Revised ed.). Verso. https://archive.org/details/imaginedcommunit00ande_0 [in English].
- Charter of Fundamental Rights of the European Union (2012, 26 жовтня). *Official Journal of the European Union*, C. 326, 391–407. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012P/TXT> [in English].
- Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union (2012, 26 жовтня). *Official Journal of the European Union*, C. 326, 47–390. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:12012E/TXT> [in English].
- European Charter for Regional or Minority Languages (1992, November 5). Council of Europe. <https://rm.coe.int/1680695175> [in English].
- Gellner, E. (2008). *Nations and nationalism* (2nd ed.). Cornell University Press. <https://archive.org/details/nationsnationali0000gell> [in English]
- Hobsbawm, E., & Ranger, T. (Eds.) (2012). *The invention of tradition*. Cambridge University Press. <https://archive.org/details/inventionofradi0000unse> [in English].
- Kymlicka, W. (1995). *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford University Press. <https://archive.org/details/multiculturalcit0000kyml> [in English].
- Weber, M. (1946). *From Max Weber: Essays in sociology*. Oxford University Press. <https://archive.org/details/frommaxweberessa00webe> [in English].
- Derzhavna sluzhba Ukrainy z etnopolityky ta svobody sovisti (DESS) (2025). *Suchasni vyklyky etnopolityky Ukrainy: pidsumky naukovo-praktychnoi konferentsii*. [Contemporary Challenges in Ukraine's Ethnic Policy: Proceedings of the Scientific and Practical Conference]. <https://dess.gov.ua/suchasni-vyklyky-etnopolityky-ukrainy-pidsumky-naukovo-praktychnoi-konferentsii/> [in Ukrainian].
- Zahalna deklaratsiia prav liudyny (ZDPL). [Universal Declaration of Human Rights (UDHR)] (1948, 10 hrudnia). Pryiniata rezoliutsiieiu 217 A (III) Heneralnoi Asamblei OON. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 [in English].
- Zakon Ukrainy «Pro administratyvnu protseduru». [Law of Ukraine “On Administrative Procedure”] № 2073-IX (2022). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20> [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy u zviazku z onovlenniam ofitsiinoho perekladu Yevropeiskoi khartii rehionalnykh abo minorityarnykh mov». [Law of Ukraine “On Amendments to Certain Laws of Ukraine in Connection with the Update of the Official Translation of the European Charter for Regional or Minority Languages”] № 4694-IX (2025). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4694-20> [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy «Pro zabezpechennia funktsionuvannia ukraïnskoi movy yak derzhavnoi». [Law of Ukraine “On Ensuring

References

Anderson, B. (2006). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*

- the Functioning of the Ukrainian Language as the State Language”] № 2704-VIII (2019). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19> [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy «Pro natsionalni menshyny (spilnoty) Ukrainy». [Law of Ukraine “On National Minorities (Communities) of Ukraine”] № 2827-IX (2022). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-20> [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy «Pro osnovni zasady derzhavnoi polityky u sferi utverzhennia ukrainskoi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti». [Law of Ukraine “On the Basic Principles of State Policy in the Sphere of Promoting Ukrainian National and Civic Identity”] № 2834-IX (2022). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20> [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy «Pro okhoronu kulturnoi spadshchyny». [Law of Ukraine “On the Protection of Cultural Heritage”] № 1805-III (2000). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14> [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy «Pro svobodu sovisti ta relihiini orhanizatsii». [Law of Ukraine “On Freedom of Conscience and Religious Organizations”] № 987-XII (1991). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12> [in Ukrainian].
- Ihnatchenko, I. (2026). Administratyvno-pravova paradyhma «Partnerstvo ta bezpeka»: transformatsiia derzhavno-tserkovnykh vidnosyn v Ukraini. [The Administrative-Legal Paradigm of “Partnership and Security”: The Transformation of Church-State Relations in Ukraine]. *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnologii*, 1, 2295–2311. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-1\(53\)-2295-2311](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-1(53)-2295-2311) [in Ukrainian].
- Konventsiiia pro zakhyst kulturnykh tsinnosti u vypadku zbroinoho konfliktu. [Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict] (1954, 14 travnia). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_157 [in Ukrainian].
- Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod. [Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms] (1950, 4 lystopada). Zi zminamy i dopovnenniamy, vneseny my Protokolamy № 11 ta № 14. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 [in Ukrainian].
- Konventsiiia pro prava dytyny. [Convention on the Rights of the Child] (1989, 20 lystopada). Pryiniata rezoliutsiieiu 44/25 Heneralnoi Asamblei OON. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 [in Ukrainian].
- Konstytutsiia Ukrainy. [Constitution of Ukraine] № 254k/96-VR (1996). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text> [in Ukrainian].
- Mizhnarodnyi pakt pro ekonomichni, sotsialni i kulturni prava (MPESKP). [International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights] (1966, 16 hrudnia). Pryiniaty rezoliutsiieiu 2200 A (XXI) Heneralnoi Asamblei OON. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042 [in Ukrainian].
- Ramkova konventsiiia pro zakhyst natsionalnykh menshyn. [Framework Convention for the Protection of National Minorities] (1995, 1 liutoho). Pryiniata Komitetom ministriv Rady Yevropy. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055 [in Ukrainian].
- Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy «*Deiaki pytannia zabezpechennia perehovornoho protsesu pro vstup Ukrainy do Yevropeiskoho Soiuzu za klasterom 1 «Osnovy protsesu vstupu do YeS»*». [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine “Certain Issues Concerning the Negotiation Process for Ukraine’s Accession to the European Union under Cluster 1: ‘Foundations of the EU Accession Process’”] № 475-r (2025). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475-2025-r> [in Ukrainian].
- Suchasni vyklyky etnopolityky Ukrainy: pidsumky naukovopraktychnoi konferentsii. [Current Challenges in Ukraine’s Ethnic Policy: Proceedings of the Scientific and Practical Conference] (2025, 17 hrudnia). *Derzhavna sluzhba Ukrainy z etnopolityky ta svobody sovisti*. <https://dessa.gov.ua/suchasni-vyklyky-etnopolityky-ukrainy-pidsumky-naukovo-praktychnoi-konferentsii/> [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 12.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 24.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026